ISNN:2181-1296

SHAROF RASHIDOV NOMIDAGI SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI

САМАРКАНДСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ ШАРОФА РАШИДОВА

SAMARKAND STATE UNIVERSITY NAMED AFTER SHAROF RASHIDOV

ILMIY AXBOROTNOMA

НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК
SCIENTIFIC JOURNAL

GUMANITAR FANLAR SERIYASI

№ 2/1 (156)
2026

ISSN 2181-1296

ILMIY AXBOROTNOMA

НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК **SCIENTIFIC JOURNAL**

2026-yil, 2-son (156/1) GUMANITAR FANLAR SERIYASI

Tarix, Falsafa, Huquqshunoslik, Siyosiy fanlar, O‘qitish metodikasi, Filologiya, Pedagogika, Sotsiologiya, Psixologiya

Samarqand viloyat matbuot boshqarmasida ro‘yxatdan o‘tish tartibi 09-25.
Jurnal 1999-yildan chop qilina boshlagan va OAK ro‘yxatiga kiritilgan.

BOSH MUHARRIR **R.I.XALMURADOV, t.f.d., professor**
BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI: **H.A.XUSHVAQTOV, f-m.f.d., dotsent**

TAHRIRIYAT KENGASHI:

M.Q.Muhiddinov	-f.f.d., professor (SamDU)	B.E.Ergashev	-t.f.d., professor (SamDU)
Stefano Benazzi	-Bolonya universiteti professori (Italiya)	S.A.Karimov	-f. f. d., professor (SamDU)
Simone Mantelini	-Bolonya universiteti professori (Italiya)	M.X.Lutfullayev	-p.f.d.. professor (SamDU)
Sh.Y.Ziyodov	-i.f.d. (Imom Buxoriy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi)	A.R.Samadov	-fal. f.d., professor (SamDU)
N.U.Arabov	-i.f.d., professor (SamDU)	Sh.A.Hasanov	-f.f.d., professor (SamDU)
Hiroaki Huziie	-Osaka universiteti professori (Yaponiya)	B.S.G‘oyibov	-t.f.d., professor (SamDU)
B.O.To‘rayev	-fal. f.d., professor (Imom Buxoriy xalqaro ilmiy-	G.B.Normurodova	-t.f.d., professor (SamDU)
A.B.Pardayev	-f. f.d., professor (SamDU)	F.Sh.Rashidova	-t.f.f.d., dotsent (SamDU)
O.Yusupova	-f.f.n., dotsent (SamDU)	D.Q.Usmonova	-i.f.n., dotsent (SamDU)
O.Qodirov	-p.f.n., dotsent (SamDU)	N.A.Isakova	-f.f.n., dotsent (SamDU)

Obuna indeksi – yakka tartibdagi obunachilar uchun - **5583,**
tashkilot, korxonalar uchun- **5584**

M U N D A R I J A
C O N T E N T S

№	Maqola nomi	Article title	Bet/page
1	Bakalavriat ta'lim tizimida fizika fanidan mustaqil ta'limni raqamli simulyatsiyalar asosida tashkil etishning ilmiy-metodik asoslari **Amonov B., Umrzoqov F.**	Scientific and methodical foundations of organizing independent learning in physics within the undergraduate education system based on digital simulations **Amonov B., Umrzokov F.**	**5-11**
2	Роль притч и легенд в контексте художественного произведения. структурообразующаяя функция жанров устного народного творчества (на материале современной узбекской литературы) **Ишниязова Ш.А.**	The role of parables and legends in the context of a literary work. the structure-forming function of genres of oral folk creativity (based on the material of modern Uzbek literature) **Ishniyazova Sh.A.**	**12-17**
3	Axborotlashgan jamiyatda virtual madaniyat va ijtimoiy tarmoqlar: axloqiy-falsafiy tahlil **Xaydarov X.S.**	Virtual culture and social networks in the information society: an ethical and philosophical analysis **Khaydarov X.S.**	**18-23**
4	Bilingvizmning kognitiv rivojlnishdagi o'rni va ahamiyati **Xushmurodova Sh. Sh.**	The role and significance of bilingualism in cognitive development **Khushmurodova Sh. Sh.**	**24-29**
5	Интеграция медиаобразования с курсом химии средней общеобразовательной школы **Исакова Д.Т., Аронбаев С.Д., Аронбаев Д.М.**	Integration of media education with a secondary school chemistry course **Isakova D.T., Aronbaev S.D., Aronbaev D.M.**	**30-35**
6	Raqamli transformatsiya sharoitida ijtimoiy tarmoqlarga qaramlik: global tendensiyalar va O'zbekiston kontekstida nazariy tahlil **Ahrorov S.**	Social media addiction amidst digital transformation: global trends and a theoretical analysis in the context of Uzbekistan **Ahrorov S.**	**36-46**
7	Talabalar bilan "Galogenlar"mavzusini o'rganishda interfaol uslublardan foydalanish **Aminov Z., Aripova M., Murodov X.**	Using interactive methods in teaching the topic "halogens" to students **Aminov Z., Aripova M., Murodov X.**	**47-50**
8	Ардашир I и основание Сасанидской державы **Зияев О.К.**	Ardashir I and the Foundation of the Sasanian Empire **Ziyaev O.K.**	**51-55**
9	Geometriya fanini o'qitishda vizuallashtirishning pedagogik-psixologik asoslari va fazoviy tafakkurni rivojlantirish mexanizmlari (Akademik litsey kontekstida) **Xoliqov L.**	Pedagogical and psychological foundations of visualization in teaching geometry and mechanisms for developing spatial thinking (In the context of academic lyceums) **Kholikov L.**	**56-60**
10	Ingliz va o'zbek madaniyatlarida tabiatning lingvistik tasviri: metaforalar va madaniy qadriyatlar **Shamsiddinova N.F., Ruziyeva S.A.**	Linguistic representation of nature in English and Uzbek cultures: Metaphors and cultural values **Shamsiddinova N.F., Ruzieva S.A.**	**61-68**
11	O'quvchi yoshlarning istiqbol hayot rejalarini belgilashda ijtimoiy raqobatning o'rni **Abduvaliyev F.**	The role of social competition in shaping the future life plans of students **Abduvaliev F.**	**69-74**

№	Maqola nomi	Article title	Bet/page
12	Umumiy o‘rta ta’lim tizimida hr texnologiyalar va pedagoglarni boshqarishning singapur tajribasi **Turikova L.M.**	HR technologies and singapore’s experience in managing educators within the general secondary education system **Turikova L.M.**	**75-79**
13	Dafn marosimlarining an’anaviy va zamonaviy talqini **Kamalova D.**	Traditional and modern interpretations of funeral rites **Kamalova D.**	**80-84**
14	O‘zbek va ingliz tillarida predloglar va bog‘lovchilarning sintaktik vazifalarining qiyosiy tadqiqi **Rasulova I.I.**	A comparative analysis of the syntactic functions of prepositions and conjunctions in uzbek and english languages **Rasulova I.I.**	**85-89**
15	Mustamlaka davrda samarqand “Yangi shahar” qismining me’moriy qiyofasi **Ergashev B.E., Davronova Z.P.**	Architectural appearance of the «new city» part of Samarkand in the colonial period **Ergashev B.E., Davronova Z.P.**	**90-96**
16	Ingliz va o‘zbek paremiologik birliklarida “Bilim” tushunchasining amalga oshirilishi **Rofeyeva Sh. D.**	The realization of the concept of "Knowledge" in english and uzbek paremiological units **Rofeyeva Sh. D.**	**97-103**
17	Ingliz va o‘zbek maqollarida son kategoriyasi: ko‘chma, ijtimoiy va falsafiy ma’nolarning qiyosiy tahlili **Usmanov S.B.**	The category of number in english and uzbek proverbs: a comparative examination of figurative, social, and philosophical meanings **Usmanov S.B.**	**104-110**
18	So‘z tartibi va sintaktik bog‘lanishlarning qiyosiy modeli: svo va sov tizimi (Fransuz va O‘zbek tillari misolida) **Eshmurodova Z.R.**	Comparative model of word order and syntactic connections: SVO And SOV system (on the example of the French and Uzbek languages) **Eshmurodova Z.R.**	**111-115**
19	Samarqandning kulollik xumdonlarining texnologik va hududiy tahlili (XI–XIII asr boshlari) **Nazarov A.A.**	Technological and spatial analysis of pottery kilns of Samarkand (11th – early 13th centuries) **Nazarov A.A.**	**116-124**
20	Umumiy o‘rta ta’lim maktablarida moduyar arifmetika tushuchalarini o‘rgatish jarayonida o‘quvchilarni tadqiqot faoliyati usullarini shakllantirish **Jurakulov M.S.**	Developing student research methods in teaching modular arithmetic concepts in school **Jurakulov M.S.**	**125-132**
21	Raqamli ta’lim platformalaridan foydalanish metodlari va vositalari **Aminov I.B., Abdusobirova M.**	Methods and tools for using digital educational platforms **Aminov I.B., Abdusobirova M.**	**133-140**
22	Ingliz va o‘zbek tillaridagi biznes kommunikatsiya formulalarining lingvo madaniy tadqiqoti **Xolboyeva F.A.**	Linguacultural study of business communication formulas within the context of the english and uzbek languages **Kholboeva F.A.**	**141-147**

UDK: 9 (575.1) https://doi.org/10.59251/2181-3973.2025.v1.138.1.3902

MUSTAMLAKA DAVRIDA SAMARQAND “YANGI SHAHAR” QISMINING ME’MORIY QIYOFASI

B.E.Ergashev, Z.P.Davronova
Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti, Samarqand, O‘zbekiston.

B.E.Ergashev Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti, Samarqand, O‘zbekiston.

Kelib tushgan: 16.03.2026
Ko‘rib chiqildi: 30.03.2026
Qabul qilindi: 12.04.2026
Nashr qilindi: 30.05.2026

Nashriyotchi: Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti.

Annotatsiya. Ushbu maqolada XIX asrning ikkinchi yarmi va XX asr boshlarida Samarqandning «Yangi shahar» qismi me’moriy qiyofasi shakllanishi tahlil qilinadi. Tadqiqotda shaharsozlikdagi radial-halqasimon rejalashtirish tizimi va «uch nurli kompozitsiya» tamoyillarining amaliy qo‘llanilishi ko‘rib chiqilgan. Binolar arxitekturasida yetakchi o‘rin egallagan «g‘isht uslubi» va yevropacha muhandislik yechimlarining o‘ziga xos me’moriy ko‘rinishi ilmiy asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: Samarqand, Yangi shahar, Abramov xiyoboni, radial-halqasimon tizim, g‘isht uslubi, shaharsozlik merosi.

Архитектурный облик «нового города» Самарканда в колониальный период

Аннотация. В данной статье анализируется формирование архитектурного облика «Нового города» Самарканда во второй половине XIX – начале XX веков. В исследовании рассматривается практическое применение принципов радиально-кольцевой системы планирования и «трехлучевой композиции» в градостроительстве. Научно обоснованы архитектурные особенности «кирпичного стиля» и европейских инженерных решений, занимавших ведущее место в архитектуре зданий.

Ключевые слова: Самарканд, Новый город, Абрамовский бульвар, радиально-кольцевая система, кирпичный стиль, градостроительное наследие.

Architectural appearance of the «new city» part of Samarkand in the colonial period

Abstract. This article analyzes the formation of the architectural appearance of the «New City» of Samarkand in the second half of the 19th and early 20th centuries. The study examines the practical application of radial-ring planning systems and «three-beam composition» principles in urban development. The architectural features of the «brick style» and European engineering solutions, which held a leading position in the architecture of buildings, are scientifically grounded.

Key words: Samarkand, New City, Abramov Boulevard, radial-concentric system, brick style, urban heritage.

Kirish. XIX asrning ikkinchi yarmi Turkiston o‘lkasi, xususan, Samarqand shahri tarixida tub burilish davri bo‘ldi. 1868-yilda Rossiya imperiyasi qo‘shinlari tomonidan shahar egallangach, uning ijtimoiy-siyosiy va me’moriy qiyofasida yangi bosqich – «mustamlaka shaharsozlik» davri boshlandi. Shaharning janubiy-g‘arbiy qismida an’anaviy «Eski shahar»dan tubdan farq qiluvchi, yevropacha uslubdagi «Yangi shahar» qismi shakllana boshladi. Ushbu davrda Samarqandning yangi qismi o‘ziga xos radial-halqasimon (markazdan tarqaluvchi) rejalashtirish tizimi asosida barpo etildi. Bu tizimning markazi sifatida Abramov xiyoboni (hozirgi universitet xiyoboni) tanlandi.

Me’moriy nuqtayi nazardan, binolarning qurilishida mahalliy xom ashyo va yevropacha muhandislik yutuqlari uyg‘unlashgan «g‘isht uslubi» (kirpichniy stil) keng qo‘llanilganligi kuzatiladi. Mazkur maqolada XIX asrning oxiri va XX asr boshlarida Samarqandning «Yangi shahar» qismida amalga oshirilgan me’moriy loyihalar, hududning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish omillari hamda mustamlaka davr arxitekturasining o‘ziga xos xususiyatlari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. 1871-yildan boshlab Samarqandning janubiy-g‘arbiy qismida «yangi shahar» qurilishi an’anaviy o‘zbek shaharsozlik madaniyatidan butunlay farq qiluvchi G‘arb me’morchiligi tamoyillariga asoslandi. Matnda keltirilgan «qal’adan radial tarzda chiquvchi to‘g‘ri magistrallar» iborasi, shaharning harbiy va ma’muriy nazoratni osonlashtirish maqsadida loyihalashtirilganini bildiradi. Bunday tizimda barcha asosiy ko‘chalar markazdagi harbiy istehkomga (qal’aga) bog‘langan bo‘lib, bu nafaqat transport qulayligi, balki mudofaa va nazorat uchun ham xizmat qilgan. Keng xiyobonlar va yirik yashil maydonlarning barpo etilishi esa Samarqandga o‘sha davrning Yevropa shaharlari qiyofasini berishga qaratilgan harakat edi [5].

1870-yillarda rus ma’muriyati tomonidan qadimiy obidalarni ta’mirlash ishlari olib borilgani qayd etiladi. Bu jarayon bir qarashda madaniy merosga g‘amxo‘rlikdek ko‘rinsa-da, tahlillar shuni ko‘rsatadiki, bu harakatlar asosan imperiyaning «madaniyat tarqatuvchi» sifatidagi imijini mustahkamlash va ilmiy-tadqiqot maqsadlari bilan bog‘liq bo‘lgan. Ya’ni imperiya o‘zi uchun qiziqarli va «ekzotik» deb bilgan ayrim obidalarni saqlab qolishga uringan, biroq strategik rejalariga xalaqit beruvchi obidalarni ayab o‘tirmagan [3].

Shayx Nuriddin Basir maqbarasining portlatib yuborilishi Samarqand tarixidagi eng dramatik va og‘riqli voqealardan biri hisoblanadi. Bu harakat shunchaki shaharsozlik jarayonidagi texnik zarurat yoki oddiy xatolik emas, balki zamirida chuqur siyosiy, harbiy va diniy maqsadlarni yashirgan strategik qadam edi. Birinchidan, bu voqea xalqning ma’naviy qadriyatlariga berilgan keskin zarba bo‘ldi. Shayx Nuriddin Basir «Qutbi Chahorduhum», ya’ni «O‘n to‘rtinchi qutb» unvoni bilan ulug‘lanib, asrlar davomida Samarqand ahlining eng suyangan va e’tiqod qilgan avliyolaridan biri bo‘lib kelgan. Bunday muqaddas ziyoratgohning ongli ravishda vayron qilinishi mahalliy aholining diniy g‘ururini pasaytirish, irodasini bukish va yangi ma’muriyatning mutloq hukmronligini ko‘rsatib qo‘yishga qaratilgan edi. Ikkinchidan, bu qarorning aniq harbiy-taktik sabablari mavjud edi. Maqbara yangi qurilayotgan rus harbiy qal’asiga juda yaqin masofada joylashgani sababli, imperiya harbiylari istehkom atrofida «esplanada», ya’ni keng va ochiq maydon hosil qilishni rejalashtirgan. Strategik nuqtayi nazardan, bunday bo‘sh maydon qal’a devorlari yaqinida dushmanning yashirinishi uchun imkon qoldirmaslik va mudofaani osonlashtirish uchun zarur deb hisoblangan. Shu tariqa, bir necha asrlik tarixiy meros harbiy xavfsizlik va yangi tartib-qoidalarni o‘rnatish yo‘lida qurbon qilingan [10].

Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, Samarqandning “Yangi shahar” qismida qo‘llangan radial-halqasimon rejalashtirish usuli oddiy geometrik tartib yoki ko‘chalarni qulay joylashtirish shakli emas edi. Bu rejalashtirish, avvalo, mustamlaka davridagi shahar makonini markazlashgan boshqaruv tizimiga bo‘ysundirishga xizmat qilgan me’moriy vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Ya’ni shahar tuzilishi orqali hokimiyat markazi aniq ajratilgan, asosiy ko‘chalar va harakat yo‘nalishlari esa aynan shu markazga qaratilgan holda tashkil etilgan. V.A. Nilsen keltirgan ma’lumotlarga ko‘ra, 1871-yilda ishlab chiqilgan va 1875-yil 1-yanvarda tasdiqlangan Samarqand “Yangi shahar” bosh rejasida ko‘chalar markaziy qo‘rg‘ondan nurlar singari tarqaladigan tarzda loyihalashtirilgan. Bu holat “nurli halqa” tamoyilining shaharsozlik amaliyotida izchil qo‘llanganini ko‘rsatadi. Mazkur tamoyilga ko‘ra, shahar markazi asosiy boshqaruv nuqtasi sifatida belgilanib, undan turli yo‘nalishlarga keng va to‘g‘ri ko‘chalar chiqarilgan. Natijada “Yangi shahar” makoni tartibli, nazoratga qulay va ma’muriy jihatdan boshqarilishi oson bo‘lgan hududga aylantirilgan [1].

Samarqandning “Yangi shahar” qismidagi ko‘chalar tarmog‘i faqat transport qatnovini ta’minlovchi yo‘laklar majmui emas, balki o‘zaro bog‘langan va pog‘onali tarzda tashkil etilgan me’moriy kompozitsiya sifatida shakllangan. Bu tizimda har bir ko‘cha shahar markazi bilan bog‘liq ma’lum funksional va ramziy ahamiyatga ega bo‘lgan. Ayniqsa, Zarafshon okrugi gubernatori qarorgohining markaziy nuqta sifatida tanlanishi tasodifiy emas edi. Chunki aynan shu bino mustamlaka ma’muriy hokimiyatining shahardagi asosiy timsoli bo‘lib, butun rejalashtirish tizimi uning atrofida mujassamlashtirilgan [7].

Gubernator qarorgohi oldida joylashgan keng xiyobon ko‘rinishidagi maydon, ya’ni Bulvar, “Yangi shahar”ning markaziy kompozitsion yadrosini tashkil etgan. Shu maydondan uchta yirik nurli ko‘cha – Kaufman, Aleksandrov va Nikolayev ko‘chalari tarqalgan. Hozirgi davrda ular mos ravishda Alisher Navoiy, Shohruh Mirzo va Abdurahmon Jomiy ko‘chalari nomlari bilan ataladi. Ushbu

ko‘chalar shahar hududini asosiy yo‘nalishlar bo‘yicha bog‘lab turuvchi tayanch o‘qlar vazifasini bajargan. Mazkur markaziy yo‘nalishlarning davomida Urgut, Toshkent va Kattaqo‘rg‘on ko‘chalari shakllantirilgan. Hozirgi O‘zbekiston ko‘chasi bilan bog‘liq bo‘lgan Urgut yo‘nalishi hamda Toshkent va Kattaqo‘rg‘on yo‘nalishlari bevosita shahar markaziga qaratilgan edi. Bu esa “Yangi shahar”ning tashqi hududlar, savdo yo‘llari va harbiy-ma’muriy ahamiyatga ega yo‘nalishlar bilan uzviy bog‘langanini anglatadi. Shu tariqa Samarqandning “Yangi shahar” qismi markazdan boshqariladigan, asosiy hokimiyat binosi atrofida tashkil etilgan va harakat oqimlari markazga yo‘naltirilgan mustamlaka shaharsozligi namunasi sifatida shakllangan [8].

Mazkur tahlilga ko‘ra, Samarqandning “Yangi shahar” qismida shakllangan ko‘chalar tizimi o‘zaro uyg‘un va qat’iy rejalashtirilgan tuzilishga ega bo‘lgan. To‘rtta asosiy magistral yo‘l shahar hududida yoysimon shaklda qurilgan ko‘chalarni bir-biri bilan bog‘lab, yaxlit transport va makon tizimini hosil qilgan. Bu magistrallar nafaqat harakatni tashkil etuvchi asosiy arteriyalar vazifasini bajargan, balki shahar hududini ichki jihatdan mantiqan tartibga soluvchi asosiy kompozitsion o‘qlar sifatida ham xizmat qilgan. Natijada ko‘chalar tarmog‘i faqat funksional emas, balki aniq me’moriy va rejalashtirish tamoyillariga asoslangan tizim sifatida shakllangan. Shahar hududi g‘arb tomondan Chernyayevskaya ko‘chasi bilan, sharq tomondan esa Aleksandrovskaya ko‘chasi bilan chegaralangan. Hozirgi kunda Chernyayevskaya ko‘chasi Mahmud Qoshg‘ariy nomi bilan ataladi. Bu ikki ko‘cha shahar makonining tashqi chegaralarini belgilab, “Yangi shahar” hududining hududiy yaxlitligini ta’minlab turgan. Ular shaharni aniq chiziqlar bilan chegaralab, ichki rejalashtirishni tashqi makondan ajratib turuvchi muhim elementlar sifatida namoyon bo‘ladi. Qolgan ikki asosiy magistral – Kaufman va Nikolayevskaya ko‘chalari esa bevosita shahar markazidan o‘tgan. Bu ko‘chalar markaziy hududni kesib o‘tishi sababli, aynan shu joylarda jamoat hayoti eng faol shakllangan. Ularning bo‘ylab turli jamoat binolari, savdo rastalari, ma’muriy inshootlar qad rostlagan bo‘lib, bu hudud shahar iqtisodiy va ijtimoiy hayotining markaziga aylangan [5].

Rossiya imperiyasining harbiy-ma’muriy siyosati Samarqandning shahar toponimikasida ham yaqqol namoyon bo‘ladi. Ko‘chalarga berilgan nomlar tasodifiy emas, balki imperiya ideologiyasini aks ettiruvchi ramziy vosita sifatida tanlangan. Ko‘plab ko‘chalarga bosqinchi generallar, yuqori martabali ofitserlar yoki muhim jang maydonlari nomlari berilgan. Mazkur harakat orqali mustamlaka hokimiyati o‘zining siyosiy ustunligini nafaqat boshqaruv tizimi orqali, balki kundalik shahar makonida ham mustahkamlashga intilgan [6].

Samarqandning “Yangi shahar” qismi Turkistondagi boshqa shaharlardan, ayniqsa, Toshkentdan farqli ravishda, o‘ziga xos shaharsozlik elementiga ega bo‘lgan. Bu – markaziy hududda rejali ravishda barpo etilgan keng xiyobon shaklidagi bulvar maydonidir. Ushbu bulvar shunchaki dam olish yoki sayr qilish joyi emas, balki butun shahar kompozitsiyasining markaziy yadrosi vazifasini bajargan. Aynan shu hududda harbiy va ma’muriy ahamiyatga ega bo‘lgan asosiy binolar majmuasi tizimli ravishda joylashtirilgan. Natijada bu maydon shahar boshqaruvi, harbiy nazorat va ijtimoiy hayotning tutashgan nuqtasiga aylangan hamda Samarqand “Yangi shahar” qismining eng muhim va ajralib turuvchi belgisi sifatida shakllangan [7].

Natijalar va muhokama. Samarqandning “Yangi shahar” qismi muayyan reja asosida shakllantirilgan bo‘lib, undagi ko‘chalar tarmog‘i son va o‘lcham jihatidan ham aniq hisob-kitoblarga asoslangan. Mazkur hududda jami yigirma beshta ko‘cha mavjud bo‘lgan va ularning umumiy uzunligi o‘n yetti verstdan ortiqni tashkil etgan, bu zamonaviy o‘lchovda qariyb o‘n sakkiz kilometrdan ziyod masofaga teng keladi. Bundan tashqari, yana bir necha yuz metrga teng qo‘shimcha uzunlik sajen o‘lchovida qayd etilgan bo‘lib, bu shahar infratuzilmasining puxta o‘lchab chiqilganini ko‘rsatadi. Shu ko‘chalarning asosiy qismi, ya’ni o‘n to‘rt verstdan ortig‘i tekislanib, ustiga tosh yotqizilgan. Bu esa “Yangi shahar”da yo‘l qurilishiga alohida e’tibor qaratilganini, transport harakati va umumiy obodonlashtirish masalalari muhim o‘rin tutganini anglatadi. Ko‘chalar nafaqat funksional jihatdan, balki estetik va ekologik nuqtayi nazardan ham tartibga keltirilgan. Ularning har ikki tomoniga ikki qator qilib daraxtlar ekilgan bo‘lib, bu holat shahar muhitini yanada qulay va ko‘rkam qilishga xizmat qilgan. Asosan terak daraxtlari tanlangan bo‘lsa-da, ayrim hududlarda qayrog‘och, akatsiya va zarang kabi daraxt turlari ham ekilgan. Bunday ko‘kalamzorlashtirish ishlari shahar ko‘chalariga tartibli ko‘rinish berish bilan birga, iqlim sharoitini yumshatish va aholi uchun qulay muhit yaratishga ham xizmat qilgan [9].

Shahar infratuzilmasida suv ta’minoti va drenaj tizimi ham muhim o‘rin egallagan. Ko‘chalarning bir tomonidan ikkinchi tomoniga suv o‘tkazish maqsadida ellikdan ortiq g‘ishtdan qurilgan quvurlar yotqizilgan. Bu tizim yomg‘ir yoki sug‘orish suvlari oqimini tartibga solish,

ko‘chalarda suv to‘planib qolishining oldini olish uchun mo‘ljallangan bo‘lib, o‘sha davr shaharsozligida muhim texnik yechimlardan biri hisoblangan. Yoritish masalasiga ham alohida e’tibor berilganini ko‘rish mumkin. “Yangi shahar” ko‘chalarida uch yuz ellikta kerosin lampasi o‘rnatilgan bo‘lib, ular tungi vaqtda harakatlanish va jamoat hayotini davom ettirish imkonini yaratgan. Bu lampalar yordamida ko‘chalar yoritilishi o‘sha davr uchun ancha ilg‘or infratuzilma elementi hisoblangan. Kerosin va boshqa neft mahsulotlari temiryo‘l tarmog‘i ishga tushirilgandan keyin uzoq masofadan, xususan, Baku shahridan keltirilgan [8].

Bu esa Samarqandning transport va iqtisodiy aloqalari kengayib, uni yirik sanoat markazlari bilan bog‘lab turganini ko‘rsatadi. Ko‘chalardagi umumiy yoritish tizimidan tashqari, mahalliy amaldorlar va yuqori tabaqa vakillari o‘z uylarini ham kerosin lampalari orqali yoritganlar. Bu holat yangi texnologiyalarning shahar hayotiga bosqichma-bosqich kirib kelganini, dastlab jamoat joylarida, so‘ng esa xususiy uy-joylarda qo‘llanila boshlaganini anglatadi. Shu tariqa “Yangi shahar” infratuzilmasi nafaqat me’moriy-rejalashtirish jihatidan, balki texnik va muhandislik yechimlari bilan ham o‘z davri uchun ilg‘or shahar muhitini yaratgan [8].

Samarqandning “Yangi shahar” qismida olib borilgan qurilish ishlarining moddiy-texnik asoslari tahlil qilinganda, V.A. Nilsen tomonidan qayd etilgan ikki asosiy yondashuv alohida e’tiborni tortadi. Bu yondashuvlar shahar qurilishida funksional va ijtimoiy tabaqalanishni aniq aks ettirgan bo‘lib, turar joy binolari hamda jamoat inshootlari o‘rtasida sezilarli farq mavjudligini ko‘rsatadi. Bir tomondan, oddiy aholi uchun mo‘ljallangan uy-joylar imkon qadar sodda va arzon usullar asosida barpo etilgan bo‘lsa, ikkinchi tomondan, jamoat va ma’muriy binolar qurilishida murakkabroq va estetik jihatdan boy “g‘ishtli uslub” qo‘llanilgan [1].

Xususiy turar joy binolari, odatda, xom g‘ishtdan, ya’ni sirsoviy materialdan qurilgan. Bu materialning tanlanishi iqtisodiy jihatdan tejamkorligi bilan birga, mahalliy iqlim sharoitiga mosligi bilan ham izohlanadi. Devorlarning qalinligi ayrim hollarda 70 santimetrgacha yetgan bo‘lib, bu ko‘rsatkich tasodifiy emas. Qalin devorlar yozning issiq kunlarida ichki makonni salqin saqlash, qishda esa issiqlikni ushlab turish imkonini bergan. Shunday qilib, qurilish materiali va konstruktiv yechimlar orqali binolarda tabiiy mikroiqlim yaratilgan, bu esa qo‘shimcha isitish yoki sovitish vositalarisiz qulay yashash sharoitini ta’minlagan. Bundan farqli ravishda, jamoat binolari va ma’muriy inshootlar qurilishida pishgan g‘isht asosiy material sifatida tanlangan. Bu materialning qo‘llanilishi nafaqat konstruktiv mustahkamlikni oshirish, balki binolarga tashqi jihatdan muayyan badiiy ifoda berish imkonini ham yaratgan. G‘ishtli devorlar maxsus terim usullari orqali bezatilgan bo‘lib, ularning yuzasida gorizontal yo‘nalishda joylashgan relyefli chiziqlar, ya’ni rustalar hosil qilingan. Bu elementlar binoning tashqi ko‘rinishiga hajmiylik va ritm bag‘ishlagan. Shuningdek, deraza va eshiklar atrofida o‘yma shaklda ishlangan bezakli qoliplar – nalichniklar keng qo‘llanilgan. Ushbu detallar orqali oddiy konstruktiv elementlar badiiy ifodaga ega bo‘lgan me’moriy qismlarga aylantirilgan. Natijada jamoat va ma’muriy binolar nafaqat funksional vazifani bajaruvchi inshootlar, balki shahar makonida muhim vizual va ramziy ahamiyatga ega bo‘lgan obyektlar sifatida shakllangan [4].

Samarqandning “Yangi shahar” qismida uy-joy qurilishi ichki ijtimoiy tuzilma va ma’muriy tizim bilan bevosita bog‘liq holda shakllangan bo‘lib, bunda turli tipdagi turar joylar mavjud bo‘lgan. Eng keng tarqalgan tur – bu amaldorlar va turli darajadagi xizmatchilar uchun mo‘ljallangan kichik hovli-joylar hisoblangan. Bunday uylar o‘zining nisbatan ixchamligi, funksional rejalashtirilganligi va mahalliy sharoitga moslashganligi bilan ajralib turgan. Ushbu turdagi uy-joylarning aniq namunasi sifatida 1912-yilda Urgut ko‘chasida qurilgan Samarqand viloyati muhandisi M.A. Tumanovning uyi ko‘rsatib o‘tiladi. Mazkur inshoot o‘z davrining tipik amaldorlar uyi sifatida qurilish texnikasi va me’moriy yechimlarning uyg‘unligini aks ettiradi [1].

Binoning tashqi ko‘rinishida materiallarning qarama-qarshi uyg‘unligi asosiy estetik vosita sifatida qo‘llanilgan. Fasad qismida oq rangli xom g‘ishtdan tiklangan devorlar asosiy fonni tashkil etadi. Shu fon ustida pishgan g‘ishtdan ishlangan dekorativ elementlar aniq ajralib turadi. Jumladan, bezak sifatida ishlangan kichik darchalar, relyefli pilyastrlar va tishsimon shakldagi karnizlar binoga o‘ziga xos badiiy ifoda baxsh etgan. Bu elementlar oddiy turar joy binosiga ham muayyan darajada tantanavorlik va estetik mukammallik olib kirganini ko‘rsatadi. Uy ichki rejalashtirilishiga e’tibor qaratilganda, unda xonalar aniq funksional guruhlarga ajratilganini ko‘rish mumkin. Birinchi guruh dahliz bilan bevosita bog‘langan asosiy yashash va qabul qilish xonalaridan iborat bo‘lgan. Bu qismga mehmonxona, oshxona va ish xonasi kirgan bo‘lib, ular uy egasining ijtimoiy va kundalik faoliyati uchun xizmat qilgan. Ikkinchi guruh esa ichki yo‘lak orqali birinchi qism bilan tutashtirilgan bo‘lib,

ko‘proq shaxsiy hayot uchun mo‘ljallangan xonalarni o‘z ichiga olgan. Bu yerda yotoqxona, zaxira xona va hojatxona joylashgan bo‘lib, ular uy egasining shaxsiy ehtiyojlarini qondirishga xizmat qilgan. Bundan tashqari, uyda xizmat ko‘rsatuvchi xodimlar uchun alohida ajratilgan joylar ham mavjud bo‘lgan. Oshxona bilan bog‘liq holda xizmatchilar xonasi va kichik hajmdagi kiler tashkil etilgan bo‘lib, bu uy xo‘jaligining ichki tizimi va xizmat ko‘rsatish jarayonlari ham puxta o‘ylanganini ko‘rsatadi. Bu holat “Yangi shahar”dagi uy-joylarda ijtimoiy tabaqalanish elementlari hatto ichki makon rejalashtirilishida ham aks etganini anglatadi. Uy tashqi makon bilan ham uzviy bog‘langan holda qurilgan. Ko‘kalamzorlashtirilgan hovliga qaragan keng ayvon binoning ajralmas qismi bo‘lib, u nafaqat dam olish, balki kundalik turmush faoliyati uchun ham muhim joy hisoblangan. Ayvon orqali ichki va tashqi makon o‘rtasida o‘tish zonasi hosil qilingan, bu esa mahalliy iqlim sharoitiga moslashgan an’anaviy me’moriy yechim sifatida namoyon bo‘ladi [9].

Samarqandning “Yangi shahar” qismida savdogar va sanoatchilarga tegishli hovli-joylar amaldorlar uylari bilan solishtirganda ancha yirik, murakkab va ko‘p funksiyali bo‘lgan. Bu turdagi inshootlar nafaqat yashash uchun, balki xo‘jalik va tijorat faoliyatini ham qamrab oluvchi makon sifatida shakllangan. Ayniqsa, boy savdogarlar uylarida me’moriy yechimlar orqali ularning ijtimoiy mavqei va iqtisodiy qudrati yaqqol ifodalangan. Shunday uylarning yorqin namunasi sifatida vino savdogari D.L. Filatovning hovlisi tilga olinadi. Ushbu inshoot o‘zining hajmi va tashqi ko‘rinishidagi boy bezaklari bilan ajralib turgan [3].

Bino bir qavatli bo‘lishiga qaramay, uning umumiy ko‘lami keng bo‘lib, kompozitsion jihatdan puxta o‘ylangan. Ayniqsa, kirish qismi alohida urg‘u bilan ajratilgan bo‘lib, bu element binoning umumiy fasadida markaziy aksent vazifasini bajargan. Fasad qismida turli xil me’moriy detallar – bezakli elementlar, shakllangan devor yuzalari va dekorativ ishlovlar keng qo‘llanilgan, bu esa binoga nafislik va tantanavorlik bag‘ishlagan. Mazkur hovlining muhim jihatlaridan biri – uning yarimpodval qismi hisoblanadi. Bu qism oddiy texnik yoki yordamchi joy emas, balki xo‘jalik maqsadlarida faol foydalanilgan keng maydon bo‘lgan. Aynan shu yerda uy egasining vino kolleksiyasi saqlangan, bu esa bino funksiyasining savdo va ishlab chiqarish bilan bevosita bog‘liqligini ko‘rsatadi. Demak, uy nafaqat yashash joyi, balki iqtisodiy faoliyat markazi sifatida ham xizmat qilgan. Bino tashqi makon bilan uyg‘un holda qurilgan bo‘lib, ayniqsa, bog‘ tomonga qaragan oynavand ayvon alohida e’tiborga loyiq. Ushbu ayvon keng va yorug‘ bo‘lib, u ichki makonni tashqi tabiat bilan bog‘lab turuvchi o‘tish zonasi vazifasini bajargan. Ayvonga katta zinapoya orqali tushilgan, bu esa binoning umumiy kompozitsiyasiga muayyan tantanavorlik va monumental ohang bag‘ishlagan. Zinapoyaning mavjudligi kirish-chiqish jarayonini ham vizual jihatdan ta’kidlab, hovli hududining umumiy tuzilishini yanada boyitgan [4].

Savdogar Kalantarovning uyi Samarqandning “Yangi shahar” qismida yuzaga kelgan me’moriy sintezning eng yorqin namunalaridan biri sifatida namoyon bo‘ladi. Bu inshootda an’anaviy mahalliy uy-joy qurilishi tamoyillari zamonaviy, asosan Yevropa me’morchiligiga xos texnik va badiiy yechimlar bilan uyg‘unlashtirilgan. Natijada bino nafaqat yashash uchun qulay makon, balki ikki xil me’moriy an’ananing tutashgan nuqtasini ifodalovchi kompleks obyektga aylangan. Mazkur uy 1911–1916-yillar oralig‘ida muhandis G.O. Nelle tomonidan qo‘rg‘onning ichkari qismida barpo etilgan. Uning tashqi ko‘rinishi bir qarashda to‘laqonli zamonaviy, Yevropa me’morchiligi ruhida qurilgan bino sifatida taassurot uyg‘otadi. Fasad kompozitsiyasi, hajmiy yechimlari va umumiy tashqi ifodasi orqali u o‘sha davrda keng tarqalgan Yevropa uslubidagi uylar bilan uyg‘unlik kasb etgan. Bu esa, o‘z navbatida, yangi shahar muhitida zamonaviylik va “sivilizatsiya” ramzi sifatida qabul qilingan me’moriy estetikani aks ettiradi. Shu bilan birga, binoning ichki rejalashtirilishi mahalliy an’anaviy uy-joy qurilishi tamoyillaridan chetga chiqmagan. Ko‘kalamzor hovlining ikki tomoni bo‘ylab xonalar bir qator qilib joylashtirilgan bo‘lib, bu Markaziy Osiyo, xususan, Buxoro va Samarqand hududlarida keng tarqalgan an’anaviy hovli uylarining tipik rejasini eslatadi. Bunday joylashuv ichki makonning hovli bilan uzviy bog‘lanishini ta’minlab, iqlimiy sharoitga moslashgan yashash muhitini yaratgan [2].

Uy ichida eng katta va dabdabali xona alohida ajralib turadi. Bu xonada ustunlar yordamida ajratilgan “alkov”, ya’ni tokchasimon chuqurlashtirilgan maydon mavjud bo‘lgan. Mazkur element mahalliy an’anada “shaxnishin” sifatida tanilgan bo‘lib, ayniqsa, Buxoro uylarida asosiy mehmonxonaning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Shaxnishin odatda uy egasining obro‘sini namoyon etuvchi, mehmonlarni qabul qilish uchun mo‘ljallangan markaziy makon sifatida xizmat qilgan. Kalantarov uyida bu elementning mavjudligi an’anaviy me’moriy merosning saqlanib qolganini ko‘rsatadi. Ichki bezaklarga e’tibor qaratilganda esa an’anaviy va zamonaviy elementlarning yanada chuqurroq uyg‘unlashganini ko‘rish mumkin. Xonalarda zavodda ishlab chiqarilgan sirli

koshinlar bilan qoplangan pechlar o‘rnatilgan bo‘lib, bu yangi texnologiyalarning kirib kelganidan dalolat beradi. Pol qoplamasida kofel plitalar qo‘llanilgan, devorlar esa qabariq naqshli qog‘ozlar – shpalerlar bilan bezatilgan. Bularning barchasi o‘sha davr Yevropa interyer dizayniga xos unsurlar hisoblanadi. Biroq bu yangiliklar mahalliy bezak an’analari bilan uyg‘un holda qo‘llangan. Ganch o‘ymakorligi va yog‘och naqshlari interyerda muhim o‘rin egallab, umumiy bezak tizimini milliy ruh bilan boyitgan. Natijada uy ichki makoni nafaqat zamonaviy qulayliklarni ta’minlagan, balki estetik jihatdan ham mahalliy va yevropacha unsurlarni birlashtirgan murakkab kompozitsiyaga aylangan [2]. Samarqandning “Yangi shahar” qismidagi Bulvar hududi shaharsozlikda nafaqat markaziy kompozitsion element, balki puxta o‘ylangan landshaft-arxitektura majmuasi sifatida ham shakllantirilgan. Bu yerda ko‘chat ekish ishlari tartibsiz yoki tasodifiy amalga oshirilmagan, aksincha aniq reja va ilmiy yondashuv asosida tashkil etilgan. Bulvar bo‘ylab uylar va piyodalar yo‘laklari yonida uch qator qilib daraxtlar ekilgan bo‘lib, ular orasidagi makon turli xil yashil o‘simliklar bilan to‘ldirilgan. Natijada yo‘laklar ikki tomonlama yashil tasmalar bilan o‘ralgan bo‘lib, bu shahar muhitiga estetik uyg‘unlik va salqinlik bag‘ishlagan. Bulvarning markaziy qismi yanada ta’sirchan tarzda bezatilgan. Bu yerda besh qator daraxtlar ekilib, hududning asosiy kompozitsion o‘qi yanada kuchaytirilgan. Shunday qilib, uch qatorli va besh qatorli ko‘chat tizimlari o‘zaro uyg‘unlashib, ko‘p qatlamli yashil makon hosil qilgan. Bu nafaqat ko‘rkamlikni ta’minlagan, balki shahar iqlimini yumshatish, chang va issiqdan himoya qilish kabi amaliy vazifalarni ham bajargan [5].

Bulvarda daraxt ekish ishlari XIX asrning 80-yillaridayoq boshlangan bo‘lib, bu jarayon uzoq muddat davom etgan va bosqichma-bosqich rivojlantirilgan. Dastlabki bosqichda bu ishlarni botanika bilimiga ega bo‘lgan podpolkovnik M.V. Nevskiy boshqargan. Uning rahbarligida o‘simlik turlarini tanlash, ularni joylashtirish va parvarish qilish masalalariga ilmiy yondashuv qo‘llanilgan. Keyinchalik 1894-yildan boshlab Bulvar va markaziy park hududlarida ko‘kalamzorlashtirish ishlari injener polkovnik V.I. Korolkov tomonidan davom ettirilgan. Bu esa mazkur ishlarning tizimli va izchil ravishda olib borilganini ko‘rsatadi. Bulvarda ekilgan daraxt va o‘simlik turlari ham o‘zining xilma-xilligi bilan ajralib turgan. Bu yerda ispan pixtasi, ko‘k archa turlari, turli butalar, Livan kedri, chinorlarning bir necha navlari ekilgan. Shuningdek, o‘simliklarning bir qismi Yevropa hududlaridan keltirilgan bo‘lib, ular orasida “oddiy tuya” deb ataluvchi daraxtlar ham mavjud bo‘lgan. Bundan tashqari, sharq mamlakatlaridan olib kelingan “biota” turidagi o‘simliklar ham ekilgan. Bu xilma-xillik shahar landshaftiga nafaqat estetik boylik bag‘ishlagan, balki turli iqlim sharoitlariga moslashgan o‘simliklar orqali yashil hududning barqarorligini ta’minlashga ham xizmat qilgan [1].

Dala tadqiqotlari asosida shakllangan xulosalar shuni ko‘rsatadiki, Samarqandning “Yangi shahar” qismidagi me’moriy meros nafaqat tarixiy qatlam sifatida, balki bugungi shahar hayotida faol ishtirok etayotgan funksional tizim sifatida ham alohida ahamiyat kasb etadi. Bu hududda barpo etilgan binolarning aksariyati o‘ziga xos “g‘ishtli uslub” asosida qurilgan bo‘lib, mazkur uslub konstruktiv va estetik yechimlarning uyg‘unlashuvi bilan ajralib turadi. Pishgan g‘isht bu yerda oddiy qurilish materiali emas, balki binoning umumiy qiyofasini belgilovchi asosiy vosita sifatida xizmat qilgan. U devorlarning mustahkamligini ta’minlash bilan birga, fasadni bezash, hajmiylik va ritm hosil qilish imkonini ham bergan [4].

Bu uslubning yaqqol namunalari sifatida XIX asr oxiri – XX asr boshlarida qurilgan muhim jamoat binolari alohida e’tiborga loyiq. Jumladan, 1896-yilda barpo etilgan Rus-Xitoy banki binosi o‘zining mahobatli portiklari bilan ajralib turadi va hozirgi kunga qadar ma’muriy vazifasini saqlab qolgan. Shuningdek, hozirda Samarkand State University tarkibidagi fakultetlar faoliyat yuritayotgan sobiq Ayollar gimnaziyasi binosi ham mazkur uslubning muhim namunalaridan biridir. Bu inshootlar o‘zining me’moriy ifodasi bilan bir qatorda, funksional jihatdan ham davomiylikni saqlab kelayotganini ko‘rsatadi. Davlat banki binosi esa pishgan g‘ishtdan terilgan nafis deraza hoshiyalari – nalichniklar bilan bezatilgan bo‘lib, unda dekorativ elementlar orqali me’moriy badiiylik yuqori darajada ifodalangan [5].

“Yangi shahar” hududining yaxlit me’moriy qiyofasi faqat alohida binolar bilan emas, balki ularni o‘rab turgan muhandislik va landshaft elementlari bilan ham chambarchas bog‘liq. Xususan, Abramov bulvari bo‘ylab joylashgan noyob daraxtzorlar – ispan pixtasi va Livan kedri kabi daraxtlar bu hududga o‘ziga xos estetik muhit bag‘ishlaydi. Bu yashil makonlar shahar me’morchiligi bilan uyg‘unlashib, tabiiy va sun’iy elementlarning bir butun ansamblini hosil qiladi. Shu bilan birga, 1883-yilda pishgan g‘ishtdan qurilgan ko‘priklar ham hududning muhandislik darajasi yuqori bo‘lganini ko‘rsatadi. Ular nafaqat transport infratuzilmasining muhim qismi, balki umumiy me’moriy kompozitsiyaning ajralmas elementi sifatida xizmat qilgan. Natijada Samarqandning “Yangi shahar”

qismi o‘zida tarixiy meros, muhandislik yechimlari va landshaft dizaynining uyg‘unlashgan kompleksini mujassam etadi. Bu hududdagi binolar va infratuzilma elementlari bugungi kunda ham faol foydalanilayotgani sababli, ularni “tirik” me’moriy meros sifatida baholash mumkin. Ya’ni ular faqat o‘tmish yodgorliklari emas, balki zamonaviy Samarqandning shakllanishida ham muhim rol o‘ynayotgan dinamik makon hisoblanadi [6].

Xulosa. Samarqandning “Yangi shahar” qismi XIX asr oxirida nafaqat ma’muriy boshqaruv markazi sifatida, balki Turkiston mintaqasida shakllanayotgan zamonaviy urbanistik tafakkurning tajriba maydoni sifatida vujudga kelgani yanada aniqroq ko‘zga tashlanadi. Dala tadqiqotlari va mavjud manbalar tahlili shuni ko‘rsatadiki, bu hududda qo‘llangan shaharsozlik yondashuvlari tasodifiy emas, balki puxta o‘ylangan, tizimli va ko‘p qatlamli strategiyaga asoslangan. Xususan, muhandislik infratuzilmasi – pishgan g‘ishtdan barpo etilgan ko‘priklar, suvni tartibga soluvchi inshootlar va kanalizatsiya elementlari – shahar makonining funksional barqarorligini ta’minlagan bo‘lsa, ekologik yondashuv, ayniqsa, bulvar va markaziy hududlarda shakllantirilgan noyob floristik tarkib, shahar muhitining mikroiqlimini yaxshilashga xizmat qilgan. Bu ikki omil me’moriy-estetik yaxlitlik bilan uyg‘unlashib, “Yangi shahar”ni o‘z davri uchun ilg‘or urbanistik model darajasiga ko‘targan. Shu bilan birga, hududda kuzatiladigan “g‘ishtli uslub”ning keng qo‘llanishi konstruktiv mustahkamlik, iqtisodiy maqbullik va badiiy ifodaning o‘zaro uyg‘unligini ta’minlagan. Bu uslub orqali barpo etilgan jamoat va turar joy binolari nafaqat o‘z davrining ehtiyojlariga javob bergan, balki uzoq muddatli foydalanishga mo‘ljallangan barqaror me’moriy muhitni yaratgan. Eng muhimi, mazkur hududda an’anaviy mahalliy rejalashtirish tamoyillari bilan Yevropa me’morchiligi unsurlarining sintezi yuzaga kelgan bo‘lib, bu holat Samarqandning ko‘p madaniyatli va ko‘p qatlamli tarixiy rivojlanish jarayonini aks ettiradi.

Birinchi Prezidentimiz Islom Karimov ta’kidlaganidek, har qanday sivilizatsiya ko‘plab xalqlar va madaniyatlarning o‘zaro ta’siri natijasida shakllanadi. Tarixiy jarayonlarda turli siyosiy kuchlar almashib turadi, biroq xalq va uning madaniy merosi uzviy davom etadi. Shu nuqtayi nazardan qaralganda, Samarqandning “Yangi shahar” qismidagi me’moriy muhit ham faqat mustamlaka davri mahsuli sifatida emas, balki mahalliy va tashqi omillar sintezidan yuzaga kelgan murakkab madaniy qatlam sifatida baholanishi lozim. Natijada, “Yangi shahar” hududi bugungi kunda “tirik meros” sifatida o‘z ahamiyatini saqlab qolmoqda. Undagi binolar va landshaft elementlari nafaqat tarixiy xotirani mujassam etadi, balki zamonaviy shahar hayotida ham faol ishtirok etmoqda. Bu esa mazkur hududni faqat konservatsiya qilinishi lozim bo‘lgan yodgorlik emas, balki ehtiyotkorlik bilan integratsiya qilinishi zarur bo‘lgan dinamik urbanistik makon sifatida ko‘rishga asos beradi. Shunday qilib, Samarqandning “Yangi shahar” qismi o‘tmish tajribasi, madaniy meros va zamonaviy rivojlanish o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni ifodalovchi yuksak shaharsozlik namunasi sifatida kelajak avlodlar uchun ham muhim ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar

1. Нильсен В.А. Архитектура и планировка городов Средней Азии. – Ташкент: Фан, 1966.
2. Пугаченкова Г.А. Архитектура Средней Азии XIX – начала XX вв. – Москва: Наука, 1976.
3. История народов Узбекистана. – Ташкент: Фан, 1950-1970.
4. Рempель Л.И. Архитектурный орнамент Узбекистана. – Ташкент: Фан, 1961.
5. Нильсен В.А. Самарканд: архитектурно-градостроительное развитие. – Ташкент: Фан, 1974.
6. Dala tadqiqotlari materiallari. Samarqand shahri “Yangi shahar” qismi me’moriy obyektlari bo‘yicha muallif kuzatuvlari. – Samarqand, 2025.
7. Morrison A. Russian Rule in Samarkand 1868-1910: A Comparison with British India. – Oxford: Oxford University Press, 2008.
8. Becker S. Russia’s Protectorates in Central Asia: Bukhara and Khiva, 1865-1924. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1968.
9. Абашин С.Н. Нация и империя в Средней Азии. – Москва: Новое литературное обозрение, 2015.
10. Бартольд В.В. Туркестан в эпоху монгольского нашествия. – Москва: Издательство восточной литературы, 1963.

SAMARQAND UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTNOMASI

НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК SCIENTIFIC REPORTS

Texnik muharrir **Sh.Xoliqulov**

Muharrirlar:

I.Sulaymonov - fil.f.d., dotsent
E.Arziqulov - f.-m.f.d., dotsent
O.Yusupova - fil.f.n., dotsent

Mas'ul muharrir:

A. Sh. Yarmuxamedov - f.-m.f.n.

Muassis: Samarqand davlat universiteti Manzil: 140104,
Samarqand shahri, Universitet xiyoboni, 15.
Telefon: (0 366) 240-38-47, Faks: (0 366) 239-13-87 e-mail:
axborotnoma.uz
SamDU «Ilmiy axborotnoma» jurnali tahririyati kompyuterida terildi. Bosishga 30.05.2026-yilda ruxsat etildi. Qog'oz o'lchami A-4. Nashriyot hisob tabog'i 10,00
Buyurtma raqami 845 Adadi 30 nusxa.

ISSN 2181-1296